

УДК 167/168:7/9

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v043.2023.15>**І. Б. Починок**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6845-6384>

кандидат філософських наук, доцент,

доцент кафедри філософії та культурології

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ОБҐРУНТУВАННЯ ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Актуальність дослідження зумовлена кардинальними змінами у сучасній науці, пов'язаними з процесами її гуманізації та гуманітаризації, становленням постнекласичної наукової раціональності, що передбачає зіставлення знань про об'єкт з пізнавальними засобами та ціннісними орієнтаціями суб'єкта, переходом від фундаменталістських «остаточних» обґрунтувань наукового знання до «м'яких» доведень його істинності та всезагальності, а особливо зростанням ролі знань про людину у розробці та реалізації суспільнозначущих проєктів і програм. Цілком очевидно, що утвердження гуманітарного знання на чільних ґносеологічних і соціально-практичних позиціях залежить від міри обґрунтування його науковості, тобто, доведення його відповідності критеріям об'єктивної змістовності, загальноновизнаності та ефективності.

Стан розробки теми характеризується підвищеною складністю як вираженням суперечливості процесу становлення та розвитку гуманітарних наук, їх методології та епістемного ідеалу. З одного боку, узмістовлення гуманітарного знання феноменами історії, культури, духовного світу людини є квінтесенцією не лише його автентичності, але й ідеї соціокультурної зумовленості розвитку сучасної науки та альтернативою об'єктивізму класичного ідеалу науковості. Водночас інтерпретативно-розуміючий характер «наук про дух» зближує їх з літературною критикою, мистецтвознавством, риторикою, що значно проблематизує їх сумісність із загальнонауковим поступом і парадигмально-епістемними нормами. У цьому проблемному полі сформувалися головні підходи обґрунтування науковості гуманітарного знання:

- аналіз першовитоків і передумов проблеми обґрунтування самоцінності «наук про дух»;
- з'ясування специфіки обґрунтовуючих процедур гуманітаристики у їх відмінності від способів обґрунтування природничонаукового та математичного знання;
- дослідження характеру впливу на процес обґрунтування гуманітарного знання соціокультурних і духовних чинників життєдіяльності людини.

Основою цих досліджень є філософсько-гуманітарні ідеї праць К.-О. Апеля, М. Блока, М. Вебера,

В. Віндельбанда, Г.-Г. Гадамера, М. Гайдегера, Е. Гусерля, Ж. Деріда, В. Дільтея, Г. Дройзена, Е. Касіра, Р. Дж. Колінґвуда, К. Попера, Л. Ранке, П. Рікера, Г. Рікєрта, Ж.-П. Сартра, М. Фуко, М. Шелера. У своїй сукупності згадані вище дослідження сприяють поглибленому усвідомленню специфіки гуманітарних наук та їх дослідницького інструментарію. З урахуванням отриманих при цьому результатів у даній статті поставлена мета проаналізувати методологічні особливості обґрунтування науковості гуманітарного знання у контексті загальнонаукової обґрунтовуючої стратегії.

Виклад змісту. У методології науки обґрунтованість знання традиційно розглядається як одна з найважливіших ознак його наукової легітимності. Попри наявність у науковій діяльності гіпотетичних припущень та інтуїцій, наука в цілому є системою доказових суджень, що відкрита до об'єктивної реальності і відповідає критеріям логічної несуперечливості, досвідного підтвердження/спростування, альтернативності дослідницьких підходів, перегляду власних принципів та готовності до подальшого розвитку. Окрім цього, обґрунтування знання передбачає рефлексію вищого порядку, оскільки тут дослідження об'єкта і процесу пізнання доповнюється аналізом знання, яке відтак зазнає випробувань на відповідність пізнаваній реальності, методологічним засобам та конкретно-історичним критеріям і нормам науковості. Тим-то обґрунтування гуманітарного знання не може оминати загальнонауковий контекст [див.: 5].

В обґрунтуванні гуманітарного знання зазначені вище настанови зберігають свою значущість з урахуванням особливостей «наук про дух», в яких обґрунтовуючий процес має більш складний, ніж у математиці та природознавстві, характер. Його «живий нерв» визначається суперечливою взаємодією властивих гуманітарному знанню ознак людиномірності, інтенції на суб'єктивне, ціннісно-смісловне, індивідуальне, унікальне й традиційне світу людини з такими атрибутами наукового знання, як його об'єктивна істинність, всезагальність, орієнтація на сутнє, повторюване, детерміністичне, закономірне. Повнота і достовірність обґрунтування гуманітарного знання

передбачає не лише доведення адекватності його змісту пізнаній реальності та методам її дослідження, але і з'ясування його відповідності потребам та інтересам конкретно-історичного суб'єкта і тим передумовам (економічним, соціальним, культурним, науковим, світоглядним), що уможливають його розвиток, гуманістичну місію та практичне значення. Слід також враховувати, що реалізація стратегії обґрунтування «наук про дух» ускладнюється недостатньою сформованістю їх методології та гуманітарного ідеалу науковості й тиску на них більш розвинених епістемних норм фізико-математичного знання. Ця проблема набула гостроти вже на етапі становлення гуманітарних наук, які в утвердженні власної самодостатності та ідентичності намагалися протистояти історіософським ідеям та генералізуючій методології природознавства. Головною тенденцією тут було неприйняття уможлядної системотворчості трансцендентального суб'єкта й об'єктивістської моделі науковості та перехід гуманітарно-епістемних досліджень на позиції життєвого світу людини. Цілком логічно, що процес обґрунтування «наук про дух» заторкував передовсім їх предметно-методичні засади, набуваючи методологічного характеру.

Методологічну проблематизацію обґрунтування гуманітарного знання започаткував Дж. Віко як спротив ідеям платонізму та картезіанства. У праці «Основи нової науки про загальну природу націй» він розрізняє науково-теоретичне пізнання, що шукає істинне (*verum*) у раціонально-організованому світі ідеальних сутностей, і науково-практичне пізнання, що досліджує історично достовірне (*certum*), тобто, «громадянський світ», його звичаї і традиції. Реалізація в історії «божого плану» розгортається на основі вільного вибору її суб'єктів, які послуговуються при цьому не так «єдиним розумом», як життєво-ситуаційним «спільним почуттям» (*sensus communis*), або «здоровим глуздом», що, зрештою, й зумовлює принципову історичність, індивідуальність та унікальність історичних подій. Люди здатні по-справжньому і достовірно пізнавати лише те, що самі створили й удосконалюють, тобто явища історії та культури, в осягненні яких слід поєднувати знання загальних засад людського буття та мовну репрезентацію його феноменів, що, з-поміж іншого, імплікує проблему узгодження у їх осмисленні пояснювальних та інтерпретативних підходів. Дж. Віко, отже, доволі чітко артикулює специфіку обґрунтування «нової науки».

Надалі в міру утвердження самоцінності гуманітарних наук ідея їх обґрунтування набуває пріоритетного значення. Так, В. Дільтей надає своїй «Критиці історичного розуму» чітко виражений програмний характер обґрунтування «наук про дух», дистанціюючись при цьому від метафізич-

но-спекулятивного конструювання дійсності та методології природознавства. Мислитель доводить, що визначальним критерієм обґрунтування «наукпродух» є їх *предметна* закоріненість у цілісності «людськи-суспільно-історичного-світу», його «життєвиявах», а відтак похідних від цього методичних засобах їх осягнення у єдності «переживання-вираження-розуміння». Задля послідовного обґрунтування науковості знання про світ людини філософ органічно поєднує внутрішні, суб'єктивно-психологічні моменти духу та його зовнішні об'єктивації в історії, в осягненні значень і смислів яких визначальними є герменевтичні інтерпретації. Голістична позиція Дільтея значно збагачує евристично-методологічний потенціал обґрунтування «наук про дух», створюючи передумови для плідного діалогу феноменології та герменевтики, постструктуралізму, постмодернізму, наративізму [див.: 7, с. 154–155].

У Баденському неокантіанстві (В. Віндельбанд, Г. Рікерт) головною в обґрунтуванні гуманітарного знання є *методична* компонента в аспекті його відповідності принципу віднесення до цінностей та іманентним йому дослідницько-обґрунтовуючим настановам: а) врахування закоріненості цього знання в емпіричному досвіді «наук про культуру», ціннісно наповнених, а тому індивідуальних і неповторних феноменах культури; б) рефлексії залежності знання про світ людини від ідеографічного методу, з'ясування конкретно-історичної специфіки соціокультурних подій у єдності їх безпосередньої даності та знаково-символічної репрезентації; в) артикуляції ролі та значення суб'єктивної компоненти у конституюванні гуманітарного знання, впливу на його істинність і правдивість інтересів, цінностей та ідеалів суспільства, соціальних груп, гуманітаріїв-дослідників; г) експлікації інтенції «наук про культуру» на осмислення суттєвого і типового явищ життєвого світу людини з опорою на загальне поняття культури та ідеї філософії історії, які при цьому виконують допоміжну роль, слугуючи передумовою систематизації конкретнаукових знань про людське буття. Цим були окреслені основи аксіологічної методології обґрунтування гуманітарних наук.

Слід водночас зазначити, що утвердження самоцінності «наук про дух» супроводжувалося також усвідомленням вразливих моментів їх обґрунтування, зумовлених неймовірною складністю їх життєво-духовної основи та психологізацією інтерпретативно-розуміючих процедур. Нагальною в обґрунтуванні гуманітарного знання поставала проблема подолання проявів ірраціоналізму, інтуїтивізму, емпатії, що актуалізувало евристичний потенціал класичного сцієнтизму та його оновлених форм. Характерно, навіть за традиційного обґрунтовуючого стандарту, що був

узасадничений на ідеях фундаменталізму, ціннісної нейтральності науки, остаточної підтвердженості наукового знання фактами, висновки про можливість обґрунтування гуманітарного знання були неоднозначні. Так, неопозитивізм, вказуючи на логічну та фактичну розмитість висловлювань метафізики та соціогуманітарних наук, і випробовуючи їх спостережуваними фактами й логічним аналізом мови, дійшов висновку про їх псевдосмисленість і псевдонауковість (Р. Карнап). За А. Айером, висловлювання гуманітарних наук не відображають реальні факти, а лише виражають наміри, спонуки й оцінки суб'єкта. Оскільки ці висновки заторкували науково-гіпотетичні судження, теоретичні науки в цілому, це спонукало не лише до переосмислення і подолання методологічної обмеженості традиційного способу обґрунтування, але й удосконалення власне гуманітарно-наукової обґрунтовуючої стратегії.

Становлення нової моделі обґрунтування знання відбувається у руслі і на основі зустрічного руху процесів гуманітаризації природознавства й онауковлення гуманітаристики, репрезентованих парадигмою післякласичної наукової раціональності як синтезу об'єктивних і суб'єктивних, когнітивних і ціннісних вимірів пізнання. Збагачення образу науки історичними, соціокультурними і комунікативними моментами супроводжується пом'якшенням ригоризму обґрунтовуючої методології та активізацією її евристичного і прагматичного потенціалу. Наразі, зазначає О. Рупташ, «все більше аргументів з'являється на користь спільної методологічної бази наукового пізнання. Інтегративна, чи синкретична, позиція в методології гуманітарних наук ґрунтується на завданні, яке стоїть перед ними: подавати інформацію про людину так, як ми її переживаємо: як втілену (об'єктивовану), історичну та цілісну (інтегральну), що зумовлює застосування мультисхематичних і мультипарадигматичних систем дослідження й подальшого об'єднання в одне ціле отриманих за їх допомогою результатів» [6, с. 127–128].

На трансформацію методології обґрунтування «наук про дух» особливо вплинули: запропонований К. Попером принцип фальсифікаціонізму, за якого визначальним критерієм науковості знання є його відкритість дослідницьким спростуванням, конкуренція теорій, критика історизму та розробка «ситуаційної логіки» соціального пізнання; аналітично-філософські дослідження залежності значень мовних висловлювань від «мовних ігор» та комунікативного досвіду (Л. Вітгенштайн, Дж. Остін, Дж. Сьорл); феноменологічна експлікація сутнього процесу конституювання смислів активністю ноезо-ноематичних структур інтенціональної свідомості (Е. Гусерль). Важливими при цьому виявилися й гайдегєрівська онтоло-

гізація істини як неприхованості буття у сенсі єдності його таїни і відкритості та гадамерівська інтерпретація істини як дієво-історичного феномена, доступної не лише гуманітарним наукам, але й мистецтву і філософії. У цьому контексті суттєвою була також реабілітація метафізики в аспекті подолання її спекулятивного характеру та визнання неусувності метафізичної компоненти в людському бутті (М. Гайдегєр) і здатності метафізики висувати оригінальні ідеї, що відкривають нові горизонти наукового світобачення (Н. Рєшер). Узагальнюючою цих новацій можна вважати пройняту настановою голізму, конвенціоналізму та прагматизму постпозитивістську ідею принципового плюралізму методології сучасної науки, якій іманентно властиві епістемно-гуманітарні мотиви. Характерно, що попри узасадниченість цієї ідеї на досвіді розвитку природознавства, вона виявилася сумірною з плюралізмом методології «наук про дух», яка у доведенні науковості соціально-гуманітарного знання задіює низку підходів: аксіологічний, герменевтичний, історичний, аналітичний, соціологічний, феноменологічний, наративний, комунологічний. Відвернення загроз «методологічного анархізму», які при цьому виникають, досягається взаємодією та узгодженням нормативу обґрунтування знання з іншими нормативами науковості (пояснення та розуміння, побудови та організації знання) й активізацією обґрунтовуючого потенціалу зазначених вище підходів на основі принципу взаємодоповнюваності. В цілому цей підхід відповідає творчому і комплексному характеру обґрунтування «наук про дух», що впливає з багатства і глибини їх життєво-практичної основи та багатимірності світу людини.

Обґрунтовуюча компонента властива нормативу пояснення і розуміння тією мірою, якою ці процедури у своїй інтенції на закон і смисл забезпечують істинність та всезагальність наукового знання. Цей процес набуває різних форм залежно від дослідницьких контекстів та інтерпретацій співвідношення пояснення і розуміння. В обґрунтуванні «наук про дух» важливо не обмежуватися формальним зіставленням цих процедур, а враховувати їх закоріненість у соціально-практичному досвіді людини. За такого підходу сутне пояснення не вичерпується підведенням явища під закон, а охоплює широкий спектр причинної дії об'єктивних (передумов, ситуацій, фактів, подій) і суб'єктивних (мотивів, ідей, ідеалів, цінностей, ментальностей, світоглядів) чинників. Так само й розуміння – це не просто пізнавальна процедура, однопорядкова з операціями порівняння, абстрагування, узагальнення, а фундаментальна онтологічна визначеність людського буття як усвідомлення структурно-функціонального статусу того чи того феномена у контексті певної

цілісності. Якщо пояснення розкриває «чому?» і «як?» речей в універсумі суцього, то розуміння – їх «що?» і «для чого?» у контексті життєвого світу людини. В обґрунтуванні «наук про дух» доконечне те і те, але якщо, скажімо, у доведенні науковості економічних і соціологічних знань переважає опора на номотетичні пояснення, то в історії, етиці, юриспруденції головним є розуміюче осягнення смислів та мотивів діянь суб'єктів. Водночас для економіста і соціолога не менш важливою є проблема смислу соціально-економічних модернізацій, а для юриста – питання причин і обставин порушення правопорядку, які інтерпретуються на основі існуючого законодавства. Чи, скажімо, етнограф, аби збагнути смисл тих чи тих ритуалів екзотичних культур, змушений заглиблюватися у відповідні традиції та реконструювати мотиви як причини поведінки їх суб'єктів, а в історіографії точний опис місця і часу подій зазвичай виконує функції пояснення і розуміння. Якщо ж дослідник виходить з ідеї існування в історії загальної закономірності, то в обґрунтуванні знання про ці події він може послуговуватися дедуктивно-номологічними поясненнями, але доведення науковості знання про їх індивідуальність та унікальність передбачає мотиваційно-сміслове розуміння. Взаємодоповнюваність цих обґрунтовуючих підходів забезпечується рефлексією взаємозв'язку макро-мікро-рівнів дослідження історії, а у загально-методологічному відношенні – врахуванням двоїстого, описово-оціночного характеру наукових норм і законів. Висловлювання природознавства і гуманітаристики зазвичай поєднують функції пояснення і розуміння й мають дескриптивно-прескриптивний характер. Формально-логічно ці процедури співпадають: пояснення – підведення під закон, розуміння – підведення під цінність. Пояснення, фіксуючи доконечність того, що є, імплікує можливість того, що може бути, а розуміння, виражаючи те, що потенційно можливе, має підставу у реально існуючому. Судження «наук про дух» не лише описують (пояснюють) дійсність в аспекті істинності, але й оцінюють її з ціннісних позицій у ракурсі її відповідності духовно-гуманістичним ідеалам, а отже правди. Тим-то обґрунтування гуманітарного знання передбачає поєднання його епістемної істинності та моральної виправданості, що можна розглядати як важливий критерій гуманітарної адекватності не лише наукових дисциплін, але й суспільнозначущих проєктів і програм. Отже, обґрунтовуючий потенціал нормативу пояснення/розуміння забезпечує істинність і всезагальність гуманітарного знання у широкому діапазоні суцього і належного, об'єктивно-детерміністичного і ціннісно-сміслового порядків світу людини.

Обґрунтовуюче значення нормативу організації і побудови наукового знання зазвичай вимірю-

ється масштабом гіпотетико-дедуктивної моделі як основної форми виробництва та систематизації цього знання. Проте в «науках про дух» обмеженість цієї моделі усвідомлюється дуже швидко. Так, якщо становлення цих наук зазнає суттєвого впливу натуралістичної парадигми механіцизму, то вже на рубежі XIX–XX ст. внаслідок формування культур-центристської дослідницької програми неефективність механіцистсько-редукціоністського ідеалу організації знання виявляється спершу в науках про історію та культуру, психології, соціології, а згодом – у літературознавстві та мовознавстві. Звісно, це не заперечує цінність в гуманітарних науках епістемно-розвинутої теорії, але її побудова надто проблематична з огляду на надзвичайну гетерогенність емпіричного базису гуманітарного пізнання, неусувність у ньому суб'єктивної компоненти та іманентних йому ознак творчості, парадоксальності, оригінальності тощо. За цих умов в «науках про дух» обґрунтовуюча функція «організуючого нормативу» пов'язується з новітніми дослідницькими підходами, зокрема:

- *Наратив* – оповідні історії, сюжетні лінії яких так поєднують їх початок, середину і кінець, аби надати їм смисл, значущий для індивідуального та колективного суб'єкта. Наратив може набувати наукоподібної чи художньо-літературної форми, а його гуманітарна адекватність забезпечується не так відповідністю об'єктивної реальності, як: а) глибиною і переконливістю оповідей про історичні події від імені їх актуальних чи потенційних учасників і довірою до цих оповідей читачів; б) майстерністю поєднання в сюжеті загального і типового з індивідуальним та унікальним цих подій, що передбачає синтез об'єктивних знань та оцінок подій в аспекті їх відповідності/невідповідності очікуванням людей; в) особливістю інтерпретації темпоральності історії, підпорядкованої усвідомленню людиною історичності свого буття та розбудові таких сценаріїв і моделей майбутнього, що спонукають до відповідальних рішень і їх практичних реалізацій [див.: 2, с. 184–213].

- *Репрезентація* – спосіб знаково-символічного представлення феноменів світу людини у його зумовленості певною преференціальною реальністю та соціокультурними умовами і водночас як самостійної структури, інтегрованої у відповідний смислороджущий контекст. У значенні семантичної системи репрезентація виражає не просто розмаїття оприявленень (артефакти, тексти) людської історії у її парадоксальній цілісності «присутності відсутнього» (П. Рікер), але й їх комунікативно-ціннісну де-конструкцію, пере-осмислення, пере-опис залежно від епох, нових поколінь, дослідницьких засобів і мети. В епістемології гуманітарного дискурсу обґрунтовуючий сенс репрезентації визначається її

інтерпретативно-інтенціональним характером, охоплюючи методологічно джерельну базу дослідження, його пояснювально-розуміючі процедури і, власне, «писану» історію. Йдеться назагал про адекватне осмислення і представлення історичних традицій та відповідальність дослідника у правдивому висвітленні історичних подій, що не відкидає плюралізму дослідницьких позицій. Зазначені чинники обґрунтування у своїй взаємодоповнюваності онтологічно й гносеологічно значно підсилюють евристичний потенціал гуманітарнонаукової парадигми [див.: 1; 3].

• *Світ-системний підхід* – розроблена І. Валлерстайном на основі ідей школи «Анали» стратегія комплексного дослідження сучасного цивілізаційного процесу як взаємодії провідних держав-центрів і периферії, рішень суб'єктів (особливо еліт) і практичних рекомендацій соціально-гуманітарних наук. Ця дослідницька стратегія заперечує концепції лінійності й передвизначеності історії та визнає плюралізм її перспектив і креативну синергію людських спільнот. Обґрунтування отриманого за цього підходу знання передбачає: а) врахування просторово-часової ритміки, становлення, підйомів, криз, взаємодій соціальних систем, що характеризують суперечливу динаміку сучасного світопорядку у єдності його макрорівня і структур повсякденності; б) подолання традицій галузевої спеціалізації наук і властивій їм гіпертрофії настанов калькуляції, аналітики, прагматики та усвідомлення принципової соціальності й людиномірності досліджуваних проблем; в) класифікацію світ-системного підходу як різновиду соціальної філософії, поєднуючи проблеми сучасного співтовариства і науковий синтез, що висвітлює ці проблеми: останні визначають спрямування синтезу, синтез виявляє соціально-історичну перспективу постановки і розв'язання проблем [див.: 4]. Тобто, ці схеми мають регулятивно-рекомендуюче значення.

Отже, сказане вище дає підставу для висновку про комплексний і творчий характер процесу обґрунтування гуманітарного знання, який набуває загальнонаукового значення, стимулює перебудову методології сучасної науки на дослідницьких засадах плюралізму, конвенціоналізму, прагматизму, посилюючи її людиномірність.

Література

1. Макаров З. Онтологічні підстави соціогуманітарної парадигми сучасного наукового розвитку. *Гуманітарний дискурс у перспективі ХХІ століття: методологічні засади* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 5-6 листопада 2021 р. Чернівці, 2021. С. 54–60.
2. Мішалова О. В. Історичний наратив як форма організації та репрезентації історичного пізнання : зб. наук. праць. Кривий Ріг, 2011. Вип. 12. С. 184–213.
3. Полтавцев О. Г. Парадигма діалогічності гуманітарного знання сучасності. *Мультиверсум*.

Філософ. альманах : зб. наук. праць. К., 2009. Вип. 80. С. 197–206.

4. Попков В. Світ-системна теорія Валлерстайна і доля системної альтернативи. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2020. № 33. С. 52–67. DOI: <https://doi.org/10.18524/2707-5206.2020.33.208020>

5. Починок І. Б. Проблема наукової легітимзації гуманітарного знання. *Вісник Черкаського університету*. 2007. Вип. 109. С. 115–122. URL: eprints.cda.ua/969/1/109-58-62.pdf (дата звернення: 29.12.2023).

6. Рупташ О. В. Поняття смислу в гуманітарнонауковій парадигмі знання: монографія. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 336 с.

7. Руснак І. Потенціал методологічного холізму В. Дільтея. *Гуманітарно-наукове знання: розмаїття парадигм* : матеріали Міжнар. наук. конф., 14–15 жовтня 2013 р. : тези доп. Чернівці, 2013. С. 154–155.

Анотація

Починок І. Б. Обґрунтування гуманітарного знання як методологічна проблема. – Стаття.

Показано, що предметно-методична специфіка гуманітарного знання і недостатня сформованість його гносеологічного ідеалу зумовлюють чітко виражений методологічний характер його обґрунтування та залежність від загальнонаукового обґрунтовуючого контексту. В міру утвердження самодостатності «наук про дух» їх обґрунтування набуває спеціальної дослідницької програми, дистанціюючись від фундаменталістської обґрунтовуючої моделі й об'єктивістського стандарту науковості і водночас враховуючи обґрунтовуючу стратегію сучасної науки з огляду на ідеї її соціокультурної зумовленості, гуманізації та гуманітаризації й формування постнекласичної наукової раціональності. Головні вектори тут були започатковані акцентуванням на методично-інтерпретативній компоненті обґрунтування специфіки знання про «громадянський світ» (Дж. Віко), врахуванням історичного досвіду життя як визначальної предметної основи обґрунтування «наук про дух» (В. Дільтей), універсалізацією ціннісних засад життєвого світу людини, що імплікувало методологічну значущість аксіологічної парадигми обґрунтування «наук про культуру» (В. Віндельбанд, Г. Рікерт). З формуванням сучасного типу науковості обґрунтування гуманітарного знання здійснюється на основі системності. У доведенні його науковості задіюється обґрунтовуючий потенціал усталених епістемних нормативів і новітніх дослідницьких настанов з урахуванням взаємодоповнюваності їх когнітивних і ціннісних моментів, внаслідок чого обґрунтування «наук про дух» реалізується на засадах плюралізму, конвенціоналізму, прагматизму, набуваючи «м'яких» форм. Так, обґрунтовуюча ефективність нормативу пояснення у доведенні істинності та всезагальності знання про світ людини прямо залежить від врахування ціннісно-сміслових чинників життєдіяльності людини, а гуманітарно-наукова значущість нормативу організації знання передбачає вихід за межі гіпотетико-дедуктивної моделі науковості і послуговування концептами на кшталт наратив, репрезентація, світ-системний підхід тощо.

Ключові слова: гуманітарне знання, обґрунтування, критерії науковості, норматив пояснення й розуміння, норматив організації й побудови знання, наратив, репрезентація, світ-системний підхід.

Summary

Pochynok I. B. Substantiation of humanitarian knowledge as a methodological problem. – Article.

It is shown that the subject-methodical specificity of humanitarian knowledge and insufficient formation of its gnoceological ideal stipulate a precisely pronounced methodological character of its substantiation and dependence on the general scientific grounding context. The strengthening of self-sufficiency of «moral science» («Geisteswissenschaften») taking place, its substantiation acquires a special research programme with its divergence from a fundamentalistic substantiating model and an objectivistic standard of the scientific character. At the same time «moral science» takes into account the substantiating strategy of modern science in view of its socio-cultural conditionality, humanization and humanitarian process, as well as the formation of post-nonclassical scientific rationality. The main vectors in this process were made with the accent on the method-interpretative component of substantiation of specificity of knowledge of «the public world» (G. Vico), historic life experience as the

determinative subject basis of substantiation of «moral science» (W. Dilthey) and universalization of the value principles of life experience of man which implicated methodological value of the axiologic paradigm of substantiation of «science of culture» (W. Windelband, H. Rickert). Whith the formation of the modern type of science the substantiation of humanitarian knowledge is realized on the basis of a systemic approach. In proving its scientific character the substantiative potential of the traditional epistemic norms and the latest research intentions with the regard of the mutual complement of their cognitive and value moments is involved. As a result the substantiation of «moral science» is realized on the basis of pluralism, conventionalism and pragmatism acquiring «mild» forms. Thus, the effectiveness of the explanation standard in proving truth and universal character of knowledge of man`s world depends directly on consideration of value-sense factors of vital activity of man, while humanitarian-scientific significance of standard of knowledge organization envisages leaving the limits of hypothetical-deductive model of scientific character and the use of concepts like the narrative, representation, world-systemic approach, etc.

Key words: humanitarian knowledge, substantiation, the standard of explanation and understanding, the standard of organization and regulating knowledge, the narrative, representation, world-systemic approach.